

ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΠΑΘΗΣΕΩΣ ΠΑΡ' ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙΝ

Ἐπισημαίνεται ὅτι ἡ ψυχοπάθεια ὑπῆρχεν εἰς ἀπάσας τὰς ἐποχὰς μαρτυροῦσιν αἱ διεσπαρμέναι ἀφηγήσεις τῶν ἱστορικῶν συγγραφέων περὶ μεμονωμένων περιπτώσεων ψυχοπαθείας ἀξιολόγων προσώπων, μαρτυροῦσι δὲ προσέτι τὰ συγγράμματα ἀρχαίων ἰατρῶν (Ἱπποκράτης) καὶ αἱ περιγραφαὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις δράμασι καὶ ταῖς ἀρχαίαις τραγωδίαις, ἔνθα εἰκονίζονται πρόσωπα ψυχικῶς ἀνώμαλα ἢ καὶ τελείως φρενοβλαβῆ.

Ἐν τῷ προκειμένῳ θὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ περίπτωσιν ψυχικῆς παθήσεως, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ἐν τῇ «Ποικίλῃ ἱστορίᾳ» ὁ Αἰλιανὸς καὶ ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς ἱατρόν.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ περιγραφή τῆς περιπτώσεως εἶναι ἀπὸ κλινικῆς ἀπόψεως λίαν ἀδρά, σχεδὸν μονοσυμπτωματικὴ, ὡς ἐν τῇ ἱατρικῇ λέγομεν, ὥστε ματαίως ζητεῖ τις νὰ κατατοπισθῇ ἐπαρκῶς, ἵνα δυνηθῇ νὰ κατατάξῃ μετὰ σχετικῆς βεβαιότητος τὴν περιγραφομένην ψυχικὴν πάθησιν εἰς τινὰ τῶν γνωστῶν ψυχιατρικῶν κλινικῶν εἰκόνων.

Ἐπειδὴ ὁμως δὲν πρόκειται περὶ ψυχιατρικῆς διατριβῆς, ἀλλὰ περὶ μικρᾶς εἰσφορᾶς εἰς τὴν ψυχιατρικὴν ἱστορικὴν φιλολογίαν, προβαίνομεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν αὐτῆς.

Ἡ περίπτωσις (Αἰλιανοῦ Ποικίλης ἱστορίας IB 51) εἶναι ἡ ἀκόλουθος: «Μενεκράτης ὁ ἱατρός εἰς τοσοῦτον προήλθε τύφου, ὥστε ἑαυτὸν ὀνομάζειν Δία. Ἐπέστειλε δὲ ποτε ἐπιστολὴν Φιλίππῳ τῷ Μακεδόνων βασιλεῖ τοιαύτην: «Φιλίππω Μενεκράτης ὁ Ζεὺς εὐ πράττειν». Ἀντέγραψε δὲ καὶ ὁ Φίλιππος: «Φίλιππος Μενεκράτει ὑγιαίνειν. Συμβουλεύω σοι προσάγειν σεαυτὸν ἐπὶ τοὺς κατὰ Ἀντικύραν τόπους». Ἡνίττετο δὲ ἄρα διὰ τούτων, ὅτι παραφρονεῖ ὁ ἀνὴρ. Εἰστία δὲ ποτε μεγαλοπρεπῶς ὁ Φίλιππος καὶ δὴ καὶ τοῦτον ἐπὶ θοίνην ἐκάλεσε καὶ ἰδίαν κλίνην αὐτῷ ἐκέλευσε παρασκευάσασθαι καὶ κατακλιθέντι θυμιατήριον παρέθηκε καὶ ἔθυμιᾶτο αὐτῷ, οἱ δὲ λοιποὶ εἰσιτῶντο καὶ ἦν μεγαλοπρεπὲς τὸ δεῖπνον. Ὁ τοίνυν Μενεκράτης τὰ μὲν πρῶτα ἐνεκαρτέρει καὶ ἔχαιρε τῇ τιμῇ· ἐπεὶ δὲ κατὰ μικρὸν ὁ λιμὸς περιήλθεν αὐτὸν καὶ ἠλέγγετο, ὅτι ἦν ἄνθρωπος καὶ ταῦτα εὐήθης, ἐξαναστάς ἀπιὼν ὄχγετο καὶ ἔλεγεν ὕβρισθαι, ἐμμελῶς πάνυ τοῦ Φιλίππου τὴν ἄνοιαν αὐτοῦ ἐκκαλύψαντος».

Ἐν τῇ περιπτώσει αὐτῇ ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς παθήσεως εἶναι ἔτι δυσχερῆς, διότι εἰς τὴν περιγραφὴν ἀπλῶς ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Μενεκράτης κατείχετο ὑπὸ παραληρητικῆς ἰδέας μεγαλείου θεῶν ἑαυτὸν Δία καὶ γράφων εἰς τὸν Φίλιππον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτῆν.

Ἡ ἐν λόγῳ παραληρητικὴ ἰδέα ἔχει ὡς γνώρισμα τὴν ἄμετρον ὑπερβολὴν καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς λίαν ἄκριτος. Ἐν ἄλλοις λόγοις εἶναι παραληρητικὴ ἰδέα κειμένη ἐκτὸς τοῦ πλαισίου τοῦ δυνατοῦ. Παραληρητικαὶ ἰδέαι μεγαλείου τονισμέναι εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν (λόγου χάριν ὅτι εἶναι τις θεὸς) ἀνευρίσκονται κυρίως εἰς τὴν σχιζοφρενίαν καὶ τὴν προϊούσαν γενικὴν παράλυσιν. Ἀτυχῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ὑπάρχει ἔτερα τις πληροφορία σχετικὴ πρὸς τὸν πάσχοντα Μενεκράτην (π.χ. Ἰασις ἢ οὐ κ.τ.λ.). Τὸ γεγονός ὅτι ὁ πάσχων ἐθυμώθη καὶ ἀπῆλθε βιαίως, ὅτε δὲν παρεσχέθη εἰς αὐτὸν φαγητὸν κατὰ τὸ παρὰ τῷ Φιλίππῳ δεῖπνον, θεωρήσας τοῦτο ὡς ὕβριν, δὲν δύναται

νά ληφθῆ ὡς γνώρισμα πρὸς ὠρισμένην κατεύθυνσιν. Κατὰ ταῦτα εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν παραμένει ἡ διάγνωσις ἐπαμφοτερίζουσα μεταξὺ σχιζοφρενίας καὶ προιούσης γενικῆς παραλύσεως.

Ὡς ἀρχικῶς ἐλέχθη, ἡ προσπάθεια ἡμῶν νὰ χαρακτηρίσωμεν ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ἀνωτέρω περιγραφῶν τὴν σχετικὴν πάθησιν προσκρούει εἰς τὴν ἔλλειψιν λεπτομερειῶν. Τὸ νὰ χαρακτηρίσωμεν δὲ δι' ὄρων τῆς σημερινῆς ψυχιατρικῆς, οἰκοδομηθείσης ἐπὶ τῶν παθήσεων τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων, τὰς ψυχικὰς παθήσεις ἀνθρώπων ὑπαρξάντων πρὸ χιλιετηρίδων δὲν εἶναι ἴσως σκόπιμον ἐπὶ τῆ ὑποθέσει, ὅτι αἱ τότε ψυχικαὶ παθήσεις ἦσαν πιθανῶς κατὰ τινὰ τρόπον διάφοροι τῶν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Ἡ σωματικὴ μορφολογία καὶ ἡ ψυχικὴ ἰδιοσυστασία τῶν νῦν Ἑλλήνων παρέμειναν, ὡς ἐκ τῆς χαρακτηρολογικῆς καὶ ἀνθρωπολογικῆς ἐρεύνης προκύπτει, αἱ αὐταί. Ἴσως ψυχικὰ τινὰ ἐπὶ μέρος στοιχεῖα, κυρίως ἐπὶ τοῦ διανοητικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ πεδίου, ἔχουν ὑποστῆ διαφοροποιήσιν, λόγῳ τῆς ἀλλαγῆς τῶν ὄρων τοῦ περιβάλλοντος, ἰδίως τοῦ κοινωνικοῦ, καὶ τῆς ἀλλοίας ἐν γένει θέσεως τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ ἔξω κόσμου.

Παρὰ τὰς τοιαύτας σκέψεις περὶ μεταβολῆς ψυχικῶν τινῶν στοιχείων δὲν ὀδηγοῦμεθα εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν κλινικῶν ψυχιατρικῶν εἰκόνων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλῆσι καὶ τοῖς σημερινοῖς. Ἄλλως τε, γνωρίζομεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐσιώδης ποιοτικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ψυχικῶν παθήσεων τῶν σημερινῶν διαφόρου ψυχικοῦ κόσμου ἀνθρώπων, π.χ. νοτίου καὶ βορείου Εὐρωπαίου ἢ Εὐρωπαίου καὶ Ἀσιάτου. Μόνον λεπταί τινες ἀνεπαίσθητοι ἀποχρώσεις διαπιστοῦνται εἰς τὰς κλινικὰς εἰκόνας αὐτῶν.

Οὕτως ἡ ἐπιχειρηθεῖσα διαγνωστικὴ ἡμῶν εἰς τὴν ἀνωτέρω περίπτωσιν εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ὑποθετικὴ, ἔνεκεν ἀνεπαρκείας λεπτομερειῶν ἐν τῇ περιγραφῇ αὐτῶν, οὐχὶ δὲ λόγῳ διαφορᾶς τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ πάλοι καὶ νῦν ἀνθρώπου.

Ἀφορμὴν λαβόντες ἐκ τοῦ κειμένου, μνημονεύομεν ἐνταῦθα, ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλῆσι τὸ φυτὸν ἐλλέβορος ἦτο ἐν χρήσει ὡς θεραπευτικὸν φάρμακον τῶν ψυχικῶν παθήσεων. Ὁ ἐλλέβορος ἐφύετο καὶ ἐκαλλιιεργεῖτο κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Ἀντικύραν (τῆς Φωκίδος) καὶ τὴν Ἀντικύραν τὴν κειμένην πλησίον τῆς Οἴτης παρὰ τὸν Μαλιακὸν κόλπον².

Ἀμφότεραι αἱ πόλεις ἦσαν γνωσταὶ διὰ τὸν ἐλλέβορόν των. Περισσότερον ἀποδοτικὸς ἦτο ὁ ἐλλέβορος ὁ βλαστάνων εἰς τὴν Ἀντικύραν τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, ὅστις ὁμως παρεσκευάζετο ἐπιτηδειότερον εἰς τὴν ἐν Φωκίδι Ἀντικύραν. Ἐπειδὴ δὲ Ἀντικυρεὺς τις ἐθεράπευσε διὰ τοῦ ἐλλεβόρου τὸν Ἡρακλέα ἀπὸ τῆν μαϊνὰν του, ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔθιμον νὰ λέγωσι περὶ παραφρονοῦντων «Ἀντικύρας σοι δεῖ».

Δὲν ἀναφέρεται ὁμως ἀν ὑπῆρχον ἐν τῇ Ἀντικύρᾳ καὶ ψυχιατρεία. Πιθανὸν νὰ μετέβαινον ἐκεῖ οἱ πάσχοντες, ἵνα ἐπὶ τόπου ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν διὰ τοῦ ἐλλεβόρου θεραπείαν. Ὑπάρχει δὲ τὸ ῥῆμα ἐλλεβοριῶ, ὅπερ σημαίνει «ἔχω ἀνάγκην ἐλλεβόρου», εἶμαι τουτέστιν φρενοβλαβῆς. Ὁ Λουκιανὸς γράφει εἰς τὸν νεκρικὸν διάλογον Διογένους καὶ Ἀλεξάνδρου: «Ἄλλ' οἶσθα ὁ δράσεις; ἄκος γάρ σοι τῆς λύπης ὑποθήσομαι. Ἐπειδὴ ἐνταῦθά γε ἐλλέβορος οὐ φύεται, σὺ δὲ κἂν τὸ λήθης ὕδωρ χανδὸν ἐπισπασάμενος πίε καὶ αὐθις πίε καὶ πολλάκις». Πάντως ἡ Ἀντικύρα τῆς πάλοι ἐποχῆς ἀνεφέρετο ὡς τόπος θεραπείας τῶν ψυχικῶς πασχόντων, ἢ δὲ φράσις «Ἀντικύρας σοι δεῖ» ἢ «ἐλλεβοριῶς» καὶ «δεῖ τῆς εἰς Ἀντικύραν ὁδοῦ» ἦτο συνήθης (παρεμφερῆς μὲ τὸ σημερινὸν «εἶσαι γιὰ τὸ Δαφνί»). Διὸ ὁ Φίλιππος ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Μενεκράτην γράφει: «συμβουλεύω σοι προσάγειν σεαυτὸν ἐπὶ τοὺς κατ' Ἀντικύραν τόπους».

2. Ὁ ἐλλέβορος φύεται εἰσέτι καὶ σήμερον εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας καὶ καλεῖται ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ «σκάρφη».